

УДК 338.2:339.96

DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.76-60>

Шпикуляк О.Г.¹

доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії аграрних наук України,
учений секретар Інституту,
завідувач відділу підприємництва,
кооперації та агропромислової інтеграції
*Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
Національної академії аграрних наук України;*
професор кафедри адміністративного менеджменту
та альтернативних джерел енергії
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5257-5517>

Шеленко Д.І.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри підприємництва, торгівлі та прикладної економіки
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9214-7258>

Shpykuliak Oleksandr

Doctor of Economic Sciences, Professor, Corresponding Member
of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine,
Learned Secretary of the Institute,
Head of the Department of Entrepreneurship, Cooperation and Agro-Industrial Integration
*National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics"
National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine;*
Professor of the Department of Administrative Management
and Alternative Energy Sources
Vinnitsia National Agrarian University

Shelenko Diana

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of Department of Entrepreneurship, Trade and Applied Economics
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІЙНА АДАПТАЦІЯ
АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ДО ЗАСАД
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ
В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

**ORGANIZATIONAL AND INSTITUTIONAL ADAPTATION
OF AGRARIAN ENTREPRENEURSHIP TO THE PRINCIPLES
OF THE EUROPEAN GREEN COURSE
THE CONTEXT OF INTERNATIONAL ECONOMIC INTEGRATION**

Визначено шляхи інституційної адаптації аграрного підприємництва для забезпечення переходу до вимог ЄС та на основі цього запропоновано рекомендації щодо просування зеленого курсу в аграрному секторі України. Доведено, що перехід до зеленого курсу має на меті запровадження найкращих світових практик, які можуть бути використані в українському аграрному секторі. Окреслено пропозиції щодо потреби привернути увагу до розвитку секторів «зеленої» економіки та до необхідності формування відповідної галузевої політики, яка організаційно-інституційно відповідає мотивам міжнародної економічної інтеграції. Узагальнено концепт механізму переходу аграрних підприємств України до умов Європейського Зеленого курсу. У статті розглянуто проблеми, з якими стикаються суб'єкти аграрного підприємництва на шляху

¹ Стаття підготовлена з представленням результатів досліджень О.Г. Шпикуляка, отриманих автором у рамках реалізації проекту Program „Badaj na Ukraine”

розвитку трансформації економіки до умов Європейського Зеленого курсу. Виокремлено, що застосування зелених технологій сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських аграрних підприємств як під час війни так і після її завершення. Опрацьовано результати опитування щодо щорічної оцінки прогресу компаній у виконанні своїх зобов'язань щодо зміни клімату, що дозволило оцінити, як вони виконують свої зобов'язання, де вони стикаються з труднощами, і що можна зробити для подальшого покращення переходу до Європейського зеленого курсу. Окреслено інституційні особливості в країнах ЄС які варіюються не лише між самими країнами, але й всередині них, залежно від рівня розвитку та механізмів захисту аграрного сектора. Доведено, що «зелена» економіка прагне змінити стимули в економічній системі, щоб державні та приватні інвестиції враховували всі витрати та вигоди, які вони створюють, що сприятиме перерозподілу людського та фінансового капіталу для підвищення добробуту людей і підтримки сталого розвитку. Результати дослідження показують, що адаптація аграрного підприємництва до умов Європейського зеленого курсу повинна узгоджуватися з чіткою регуляторною політикою держави надаючи нову інформацію про критичні процеси, які можуть вплинути на практичні зусилля до реформування політики для створення зеленої економіки.

Ключові слова: організаційно-інституційна адаптація, аграрне підприємництво, міжнародна економічна інтеграція, зелений курс, зелена економіка.

The priority directions for ensuring the organizational and institutional adaptation of agrarian entrepreneurship in Ukraine to EU requirements regarding the implementation of the European Green Course roadmap are characterized. It has been proven that the transition to a "green" course aims to introduce the best global practices that can be used in the Ukrainian agricultural sector. Proposals are outlined regarding the need to draw attention to the development of sectors of the "green" economy and the need to form an appropriate industry policy that organizationally and institutionally corresponds to the motives of international economic integration. The concept of the mechanism of the transition of agricultural enterprises of Ukraine to the conditions of the European Green Course is generalized. The article examines the problems faced by subjects of agrarian entrepreneurship on the path of transforming the economy to the conditions of globalization. It has been highlighted that the use of green technologies will help increase the competitiveness of Ukrainian agricultural enterprises both during the war and after its end. The results of the survey on the annual assessment of the progress of companies in meeting their commitments on climate change were developed, which allowed to assess how they are meeting their commitments, where they face difficulties and what can be done to further improve the transition to the European Green Course. Institutional features in the EU countries are outlined, which vary not only between the countries themselves, but also within them, depending on the level of development and mechanisms for protecting the agricultural sector. It has been proven that the "green" economy aims to alter incentives within the economic system so that public and private investments take into account all the costs and benefits they generate. This will contribute to the redistribution of human and financial capital to improve people's well-being and promote sustainable development. The results of the study show that the adaptation of agrarian entrepreneurship to the conditions of the European Green Course should be consistent with a clear regulatory policy of the state, providing new information about critical processes that can affect practical efforts to reform policies to create a "green" economy.

Key words: organizational and institutional adaptation, agrarian entrepreneurship, international economic integration, "green" course, "green" economy.

Постановка проблеми. Реалізація потенціалу аграрними підприємствами в Україні, незважаючи на складну безпекову й соціально-економічну ситуацію сьогодення, залежить від успішної міжнародної економічної інтеграції, входження на ринки й імплементації передових інституційних систем, моделей, організації господарювання. Достоту респектабельною в зазначеному ракурсі вважаємо модель, будовану на засадах реалізації положень Європейського Зеленого курсу. У проекції на доцільність упровадження вона є перспективною в інтеграції національної економіки, зокрема аграрного сектору, до ЄС. Поступ у цьому напрямі потребує видозміни інституцій і механізмів регуляторної політики для організаційно-інституційної адаптації аграрного підприємництва.

У зазначеній важливості науково-практичного вирішення піднятої проблеми виходимо з переконання, що сільський сектор є своєрідним базисом соціально-економічного розвитку національної економіки. Аграрні форми господарювання завжди демонстру-

вали здатність конструктивно долати кризові періоди. За успішної міжнародної економічної інтеграції підвищується роль суб'єктів аграрного підприємництва зокрема у досягненні характеристик резильєнтності розвитку сільських територій. Це стосується безпосередньо зайнятості населення, формування добробуту сільських територій і відновлення втрат від впливу воєнного чинника. Останнє відзначається особливим першочерговим пріоритетом, який в новітній історії України вимагає концентрації усіх потенціалів та спроможностей.

У такому сенсі поглиблення й актуалізації потребує методологія створення інституцій організації ефективного функціонування господарських формувань активізацією євроінтеграції в інтересах якнайшвидшого якісного імплементації інноваційних практик агробізнесової діяльності. Відповідно науково-методичне розкриття проблематики організаційно-інституційної адаптації аграрного підприємництва до засад Європейського Зеленого курсу достоту очевидна необхідність

для забезпечення дифузії знань в царині вирішення проблем міжнародної економічної інтеграції України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Пізнавальні сентенції з означення засад і особливостей, а також визначення пріоритетів організаційно-інституційної адаптації аграрного підприємництва до засад Європейського Зеленого курсу в умовах міжнародної економічної інтеграції формуються з урахуванням: концепції розвитку підприємницької діяльності; теорії організацій; методології інституціоналізму; «зеленої» економіки; теорій інтеграційних відносин в системі міжнародного економічного й ринкового обміну.

Модеруючи аналіз останніх досліджень та публікацій відзначаємо, що проблематика аграрного підприємництва в сучасному дослідницькому вимірі актуалізована працями М. Маліка [1] – фундаментальні і прикладні напрацювання із загальної методології визначення сутності й функціональних характеристик підприємництва, включаючи інституційні засади, кооперативно-інтеграційні сентенції; Ю. Лупенка [2; 3] – проблематика організаційно-економічного функціоналу різних форм [2] і розмірів аграрних підприємств [3]; Ю. Лопатинського – дослідження ролі селянських господарств та їх підприємницької діяльності у механізмі формування продовольчої безпеки [4]. Актуального поступу набули дослідження проблематики «зеленого» курсу та відновлюваного розвитку, зокрема у контексті організації функціонування аграрних підприємств на цих засадах – розроблюваної за активної участі зарубіжних вчених – J. Ali, S. Singh [5], S. Showka [6], J.A. Ocampo [7], N. Stoiko [8], P. Szyja [9], J. Patroniak, S. Szymanski [10], M. Woźniak, J. Nycz-Wróbel [11], Ю. Норберг [12], практиків у організації інституційного моніторингу [13], а також вітчизняних дослідників – О. Дребот [14; 15], В. Дишлик [14], І. Яцук [16] і Л. Моклячук [16], Д. Дармограй [17], Л. Дейнеко [18], Кицюк, Н. Науменко, В. Присяжнюк [19], О. Ходаківська [20] включаючи праці й авторів пропонованої статті [1; 3; 4; 21–25; 26]. Втім означення концептів і рекомендацій щодо удосконалення механізму організаційно-інституційної адаптації аграрного підприємництва до засад Європейського Зеленого курсу потребує розширення горизонтів наукового пошуку, що відповідає пріоритетам розвитку національної сільськогосподарської системи з поглиблення міжнародної економічної інтеграції.

Формулювання завдання дослідження. Мета статті – визначити теоретико-практичні аспекти і концепт організаційно-інституційної адаптації розвитку аграрного підприємництва до засад Європейського Зеленого курсу в умовах міжнародної економічної інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Європейський Зелений курс інституційно унормовує умови функціонування і структурну будову економіки. Курс офіційно було представлено у Європейському парламенті у 2019 році зі стратегічною метою досягнення в Європі до 2050 р. критеріїв кліматичної нейтральності. В інституційному сенсі реалізація «зеленого» курсу вимагає гармонізації політики держав-членів ЄС, узгоджено враховувати специфіку кожної держави для досягнення спільних цілей [9] в «озелененні» економіки. Таким способом вибудовується інституціона-

лізована система господарського порядку, яка утворює «зелену» економіку.

Поняття «зелена» економіка використовують для ідентифікації економіки, механізми й інституції функціонування якої відповідають принципам зменшення екологічних ризиків та екологічного дефіциту [6]. Тобто забезпечують екоорієнтовані відносини в системі організації-здійснення виробництва, розподілу, обміну та споживання [27]. Особливо актуальний даний концепт будови господарського порядку для аграрного сектору – потенційно і фактично основного ареалу «зелених» бізнесів.

Науковці [18] виділяють інструменти, що сприяють локалізації «зелених» виробництв, серед яких: «зелений» тариф на продукцію, що виробляється, оскільки він вважається одним із найефективніших для залучення інвестицій у сферу виробництва, наприклад: відновлюваних джерел енергії; податкові пільги; гарантії підключення нових підприємств до електричних мереж; довгострокові контракти на закупівлю всієї виробленої продукції; екологічна надбавка до вартості продукції; державні гранти на проведення науково-дослідних робіт, пов'язаних із розвитком «зелених» технологій. Разом з цим існує чимало проблем, які стримують процеси з організаційно-інституційної адаптації підприємництва до засад «зеленого» курсу.

У зазначеному контексті, як показує аналіз публікацій та інформаційних джерел [1–27] – визнанням дослідниками є факт того, що стратегічним завданням в поглибленні теорії, розбудові методології і формуванні-дифузії знань щодо переходу до «зеленої» економіки є забезпечення еколого-орієнтованого, орієнтованого на сталий розвиток добробуту майбутніх поколінь.

Окрім зазначеного спектру суто економічних, господарських проблем, які слід віднести до ініціатив розвитку аграрного підприємництва, науковці, зокрема А. Окампо [7], виділяють людські фактори, або проблеми соціалізації людини, які ми вважаємо такими, що детерміновані поведінкою особистості, а саме: міжчасовий характер добробуту: як добробут майбутніх поколінь, соціальна ставка (екологічні збитки, які створюються сьогодні, але повною мірою впливають на економічну діяльність лише в майбутньому – збитки, спричинені зміною клімату, втратою біорізноманіття або погіршення водних систем); ефект від погіршення навколишнього середовища та політика захисту як сукупного попиту, так і пропозиції; факт, що економічне зростання завжди є процесом структурних змін; якими будуть глобальні ініціативи в цій сфері фінансуватися [7]. Проблема визнана як глобальна у необхідності її вирішення на усіх рівнях соціальної, економічної, суспільної взаємодії людей і зокрема в царині розвитку підприємницької діяльності. Проте у значній мірі погоджуємося з висновком [22], що натепер в Україні інституційний механізм підтримки підприємства наслідують низьку ефективність, що спричинено відсутністю справжнього власника-господаря та впливом агрохолдингів [22, с. 244]. Особливим є наголос на широкому спектрі екологічних проблем, для вирішення яких необхідні зусилля, зокрема міжнародні [17] – за прикладом імплементації політики, як зазначає Д. Дармограй [17], запровадженої в ЄС саме в рамках реалізації Європейського Зеленого курсу, оскільки вона

сприяє розвитку інноваційних технологій, відновлюваних джерел енергії та енергоефективних технологій [17]. Як ми переконані – це стосується розвитку екологічного землеробства, вирощування органічних видів продукції рослинництва і тваринництва, харчових продуктів, а також «озеленення» несільськогосподарської діяльності.

На думку Н. Стойко [8] впровадження принципів «зеленої» економіки передбачає стимулювання та заохочення підприємств до розвитку органічного землеробства, реалізацію заходів з охорони земельних та водних ресурсів; залучення іноземних інвестицій для розвитку потенціалів відновлюваної енергії, також підвищення рівня екологічної освіти [8, с. 97].

Szyja P. доводить, що успіх «зеленої» економіки залежить від інноваційного потенціалу [9, с. 433–434], оскільки інноваційні рішення є можливістю до успіхів в царині міжнародної економічної інтеграції. Вважається, і варто погодитися, що така інституційна модель економіки – це є напрям економічної трансформації, який вказує на необхідність створення інноваційної структури, пов'язаної з концепцією сталого та збалансованого розвитку через «озеленення» економіки, розвиток «зелених» її секторів, розвиток «зелених» державних закупівель, «зелених» товарів та послуг, «зелених» робочих місць тощо [9, с. 434].

У зазначених організаційно-інституційних проєкціях усе це стосується аграрного підприємництва, а «зелені» ініціативи набувають все більшого поширення. Тому суб'єктам аграрного підприємництва варто акцентувати увагу на розвитку секторів «зеленої» економіки, а державі й уповноваженим нею органам – на формуванні відповідної галузевої політики, яка організаційно-інституційно відповідає мотивам міжнародної економічної інтеграції.

У країнах Європейського Союзу діє добре налагоджена інституційна система, яка регулює перехід підприємств на зелений курс забезпечує контроль за цим процесом. Це забезпечується якісними інститутами, що не тільки відповідають стандартам ЄС, але й захищають суспільні інтереси та враховують вимоги макроекономічних взаємовідносин. Інституційні особливості в країнах ЄС варіюються не лише між самими країнами, але й всередині них, залежно від рівня розвитку та механізмів захисту аграрного сектора. Особливо це стосується адаптації аграрних підприємств в Україні до умов Європейського Зеленого курсу.

«Зелений» курс набуває нового значення не тільки на теренах ЄС, але й за її межами. Пріоритетним його завданням стало скорочення імпорту викопного палива та збільшення частки відновлюваних джерел енергії. Динаміка «зеленого» курсу залежатиме від наявності та вартості капіталу, оскільки зростає також кількість країн, які змінюють свою енергетичну політику у частині використання атомної енергії. Тобто це вимагає значних інвестицій або великих витрат на системи забезпечення відновлюваних джерел енергії.

«Зелений» курс прагне досягнення кліматичної нейтральності, оскільки інноваційні технології майбутнього, такі як «зелений» водень (який виробляється без викидів та із використанням відновлюваних джерел енергії), затримання та зберігання CO₂, вимагатимуть значної кількості електроенергії.

Дослідники з Індії доводять, що є суттєвий зв'язок між розміром підприємств та впровадженням практик зеленої економіки, оскільки на можливість застосування «зеленого» курсу впливає: розмір підприємства; витрати на дослідження та розробки; міжнародна сертифікація якості; доступ до фінансування; ліцензування бізнесу та податкові ставки [5].

Інвестиції в «зелену» економіку не тільки зменшують ризики, пов'язані зі зміною клімату, енергетичними шоками, дефіцитом води та втратою екосистемних послуг, але й сприяють збільшенню зайнятості в довгостроковій перспективі. Оскільки зелені інвестиції зазвичай створюють більше робочих місць і мають значні переваги у скороченні бідності, вони особливо важливі у сільському господарстві, де впровадження «зелених» технологій підвищує продуктивність аграрних підприємств.

У зазначеному контексті розкриття проблеми наводимо результати опитування щодо щорічної оцінки прогресу компаній у виконанні своїх зобов'язань щодо зміни клімату за 2022–2023 рр. (табл. 1).

У щорічному звіті який публікує Climate Collaborative «Tracking Progress 2023», включалися і додаткові запитання, проте не всі компанії (тільки 76 компаній), що взяли на себе зобов'язання, відповіли на ці додаткові питання. Питання стосувалися такого характеру, як на рис. 1 та 2.

Адаптація аграрних підприємств України до умов Європейського Зеленого курсу (ЄЗК) передбачає впровадження нових технологій, стратегій та підходів, що відповідають екологічним вимогам Європейського

Таблиця 1

Результати опитування щорічної оцінки прогресу компаній у виконанні своїх зобов'язань щодо зміни клімату за 2022–2023 рр., %

Запитання до респондентів	2022	2023	Відхилення, 2023/2022
Боротьба зі зміною клімату є частиною бізнес-стратегії респондентів	75	72	-3
Просити постачальників вимагати або використовувати низьковуглецеві методи ведення сільського господарства	40	42	+2
Просити постачальників вимагати або використовувати низьковуглецеві методи ведення сільського господарства	40	42	+2
Навчили понад 80 % свого персоналу кліматичним зобов'язанням	50	45	-5
Створили для всіх співробітників можливості вчитися та брати участь у своїй роботі з кліматом	69	64	-5
Враховування клімату при розробці нових продуктів або пропозицій	85	74	-11

Джерело: звіт відображає відповіді 154 компаній [13]

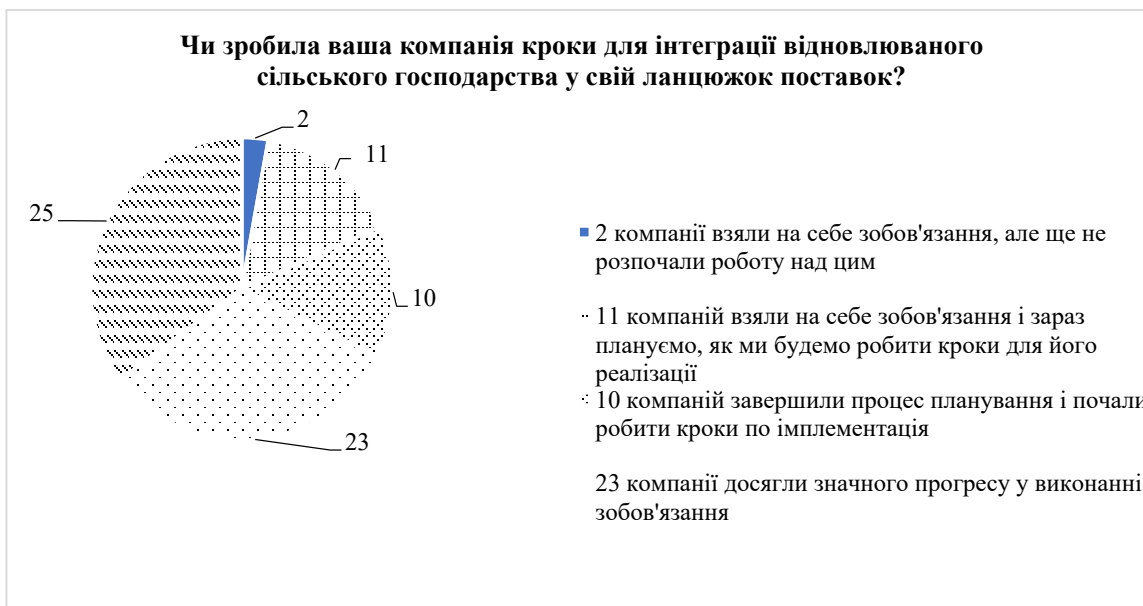

Рис. 1. Результати опитування компаній – додаткові запитання

Джерело: звіт відображає відповіді 71 компанії [13]

Союзу. На рис. 3 наведено концепт покрокового механізму, який допоможе українським аграріям означити дорожню карту впровадження засад «зеленого» курсу.

Цей покроковий концепт механізму дозволить аграрним підприємствам в Україні ефективно адаптуватися до вимог Європейського Зеленого курсу, підвищити конкурентоспроможність на міжнародних ринках та сприяти стійкому розвитку сільського господарства. Він (концепт) повинен враховувати і визнавати взаємозв'язок, мінливість, невизначеність і складність викликів, які постають перед підприємцями на шляху реалізації різних аспектів сталого розвитку як от – «зелений» курс.

Забезпечення організаційно-інституційної адаптації аграрних підприємств в Україні до умов Європейського Зеленого курсу є основою економічного зростання, створення додаткових робочих місць, під-

вищення доходів та забезпечення соціально-економічного добробуту населення. Це вимагає перегляду регуляторних рамок та встановлення нових стандартів і вимог для інвестицій у розвиток «зелених» бізнесів на селі й загалом формуванню потенціалу біоекономіки.

Потенціал біоекономіки залишається значною мірою невикористаним. Це формує мотивації та створює можливості для фермерів виробляти біопаливо, біоенергію та біопротеїнові корми з екологічними перевагами, органічну сільськогосподарську продукцію і продовольство, підвищуючи їхні доходи. Це важливі аспекти зокрема продовольчої безпеки, забезпечення населення, в проекції «від лану до столу», здоровою їжею.

Висновки. Для досягнення відповідності вимогам Європейського Зеленого курсу суб'єктам аграрного підприємництва необхідно проводити аналіз існуючих

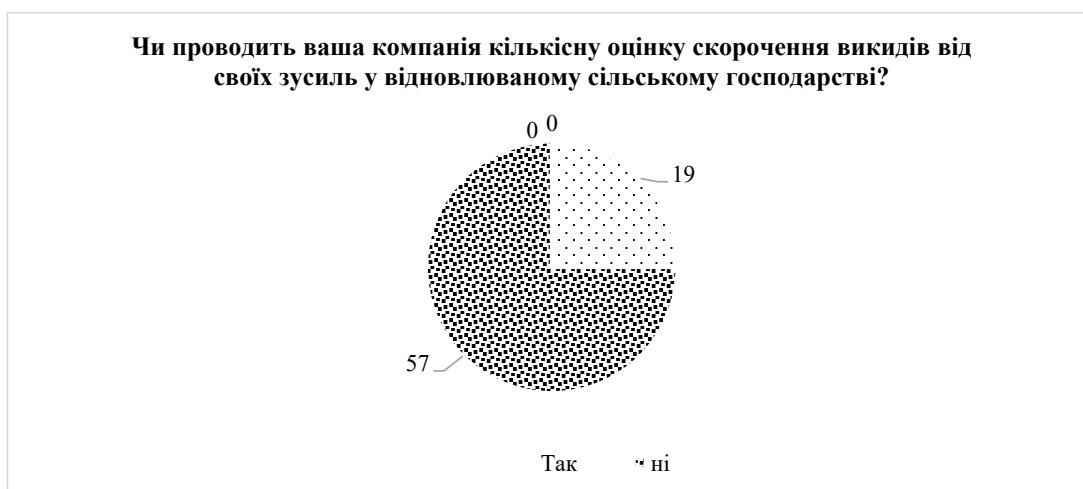

Рис. 2. Результати опитування компаній – додаткові запитання

Джерело: звіт відображає відповіді 76 компанії [13]

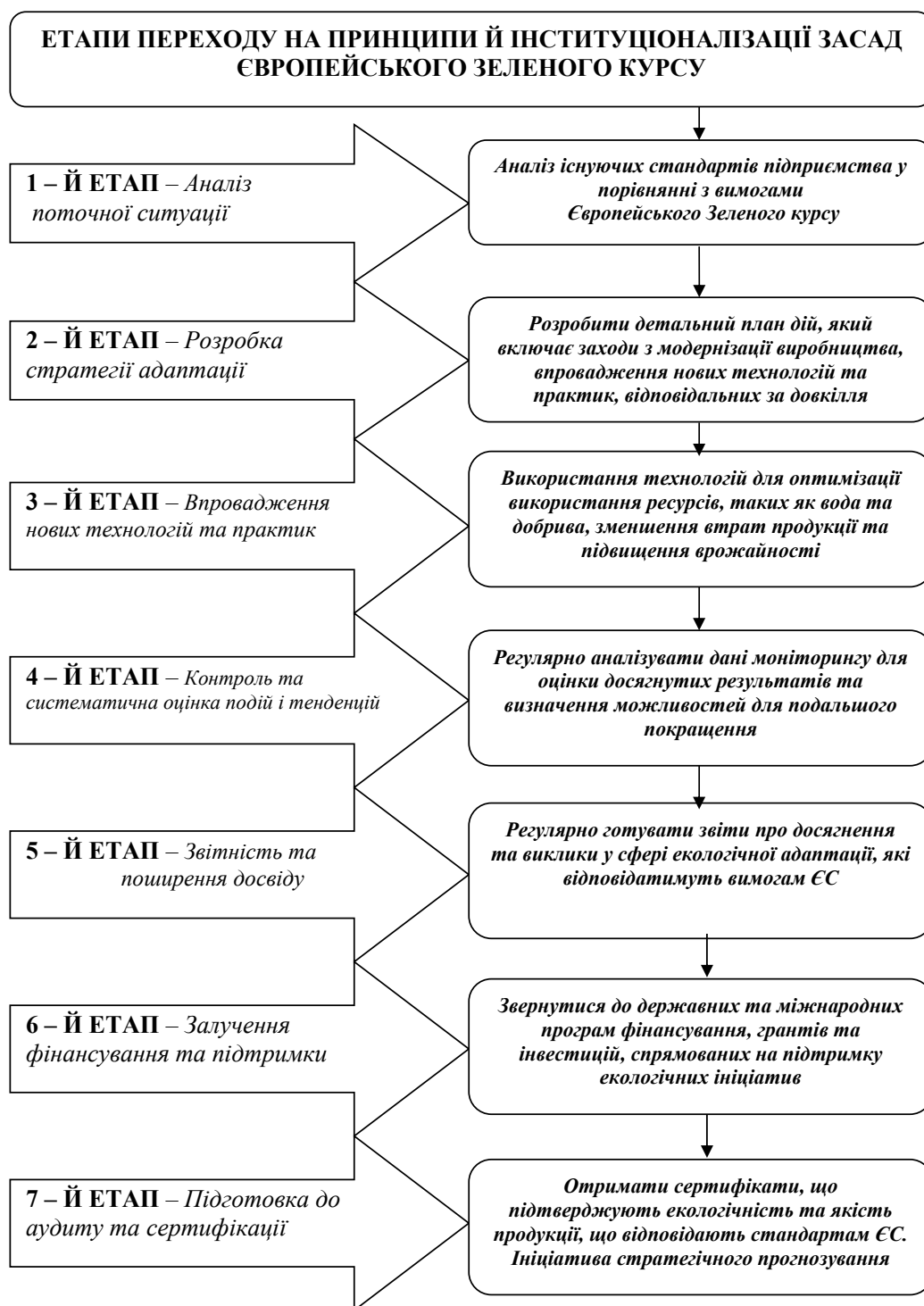

Рис. 3. Концепт механізму переходу аграрних підприємств України до умов Європейського Зеленого курсу (ЄЗК)

Джерело: складено за результатами методологічних узагальнень з аналізу літературних джерел [8–11]

стандартів та впроваджувати комплексний план модернізації, який включатиме екологічно відповідальні технології та оптимізацію ресурсів. Регулярний моніторинг і оцінка результатів дозволять своєчасно виявляти можливості для покращення плавного переходу на Європейський Зелений курс, а звіти про досягнення цих результатів сприятимуть прозорості й підзвітності процесів. Отримання сертифікатів відповідності стан-

дартам ЄС не тільки підтвердить екологічну якість продукції, але й забезпечить суб'єктам аграрного підприємства стійку конкурентну перевагу на європейському ринку.

Організаційно-інституційна адаптація та міжнародна економічна інтеграція суб'єктів аграрного підприємства в Україні до умов Європейського Зеленого курсу повинна включати: оцінку рівня між-

народних, державних та приватних інвестиції, які спрямовуватимуться на збільшення частки відновлювальних джерел енергії, зниження рівнів викидів CO₂; дослідження впровадження «зелених» облігацій, пільгового кредитування та субсидії на «зелені» проекти; участь аграрних підприємств у екологічно чистих, енергоефективних та низьковуглецевих проєктах, курс на купівлю та продажу вуглецевих сертифікатів; стимулювання та винагородження аграрних підприємств за поглинання вуглецю та можливість отримувати додатковий прибуток, водночас змен-

шуючи викиди парникових газів; підтримку стійких та розумних індустрій мобільності; декарбонізацію, яка має відбуватися з найменшими можливими витратами.

Адаптація аграрних підприємств до засад Європейського курсу повинна також ґрунтуватися на усталеному інституті громадянського діалогу, дорадчих групах з питань міжнародної економічної інтеграції, рекомендаціях створених науковцями, власниками бізнесів, а також виходячи із практик країн, в яких курс імплементовано.

Список використаних джерел:

1. Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. та ін. Підприємницька діяльність в аграрній сфері економіки: монографія / за ред. М.Й. Маліка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2023. 208 с. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10026711>
2. Лупенко Ю.О. та ін. Перспективні форми організації господарської діяльності на селі: наукова доповідь. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2019. 114 с.
3. Лупенко Ю.О., Шпикуляк О.Г., Малік М.Й. та ін. Розвиток малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» / за ред. О.Г. Шпикуляка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 204 с.
4. Лопатинський Ю., Шпикуляк О., Шеленко Д., Кифяк В., Дюк А. Організаційно-інституційні практики посилення ролі селянських господарств у продовольчому забезпеченні населення в сучасних умовах. *Аграрна економіка*. 2022. Т. 15. № 3–4. С. 3–13. DOI: <https://doi.org/10.31734/agrarecon2022.03-04.003>
5. Ali J., Singh S. Ali, J. and Singh, S. Does the size of the firm matter in determining the adoption of green economy practices in India? *International Journal of Social Economics*, 2024. <https://doi.org/10.1108/IJSE-11-2023-0918>
6. Showka S. Exploring the Role of Technological Innovation in Business towards Green Economy. *Business Innovation & Responsibility*. 2023. URL: <https://academiaworldnews.com/exploring-the-role-of-technological-innovation-in-business-towards-green-economy/>
7. Ocampo J.A. The Macroeconomics of the Green Economy. Transition to a green Economy: Benefits, Challenges and Risks from a Sustainable Development Perspective, UN785 DESA. 2011.
8. Stoiko N. Green economy – the paradigm of sustainable development of agro-ecosystems in Ukraine zielona gospodarka – paradigmat stałego rozwoju agroekosystemów na Ukrainie. *International Journal of New Economics and Social Sciences*. 2016. № 1 (3). P. 90–99.
9. Szyja P. Zielona gospodarka w Polsce – stan obecny i perspektywy. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*. 2015. No. 41, 1. P. 432–447.
10. Patroniak J., Szymanski S. Zielona gospodarka Unii Europejskiej – aspekty prawne. *Zeszyty Naukowe Zbliżenia Cywilizacyjne*. 2020. No. XVI (3). P. 72–82. DOI: <http://dx.doi.org/10.21784/ZC.2020.018>
11. Woźniak M., Nycz-Wróbel J. () Zielona gospodarka szansą przezwyciężenia kryzysu ekologicznego w Polsce. *The green economy as an opportunity to overcome the ecological crisis in Poland*. 2017. No. 499. DOI: <https://doi.org/10.15611/pn.2017.499.32>
12. Норберг Ю. Прогрес. Десять причин з нетерпінням чекати на майбутнє / пер. з англ. Н. Мельник. Харків : Фоліо; Київ : БО «БФ Центр вільної економіки ім. Кахі Бендукідзе», 2019. 188 с.
13. Tracking progress report. URL: https://assets.nationbuilder.com/climatecollaborative/pages/2432/attachments/original/1702332907/2023_TRACKING_PROGRESS_REPORT.pdf?1702332907
14. Дребот О.І., Дишлик В.Р. Виклики та можливості вуглецевого фермерства. *Зелена економіка та низьковуглецевий розвиток: порядок денний для України* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 15 грудня 2023 р.). Львів-Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 24–26. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-337-1-5>
15. Інституціональне забезпечення збалансованого використання та охорони земель сільськогосподарського призначення: монографія / за наук. ред. акад. НААН О.І. Дребот. Київ : Аграрна наука, 2021. 280 с. DOI: <https://doi.org/10.31073/978-966-540-571-9>
16. Яцук І.П., Моклячук Л.І. Екологічні індикатори зеленого зростання сільського господарства: монографія. Київ : ДІА. 2018. 384
17. Дармограй Д. Вплив європейського зеленого курсу на трансформацію інвестиційної політики ЄС. *Економіка та суспільство*. 2024. No. (64). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-48>
18. Розвиток промисловості для забезпечення зростання та оновлення української економіки: науково-аналітична доповідь / за ред. д-ра екон. наук Дейнеко Л.В.; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозів НАН України". Київ. 2018. 158 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/348340139_Rozvitok_promislovosti_dla_zabezpecenna_zrostanna_ta_opovlenna_ukrainskoi_ekonomiki
19. Кицюк І., Науменко Н., Присяжнюк В. Європейський зелений курс: можливості та наслідки для українського бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-87>
20. Khodakivska O., Martyniuk M., & Lupenko Yu. Prospective analysis of the “green” economy in the agricultural sector of Ukraine for the next 10 years. *Scientific Horizons*. 2023. No. 26(10). P. 163–179. DOI: <https://doi.org/10.48077/scihor10.2023.163>
21. Малік М.Й., Мамчур В.А., Шпикуляк О.Г. Інституціональне середовище та формування соціальної відповідальності аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2017. № 12. С. 5–13.
22. Шеленко Д.І. Організаційно-правові форми сільськогосподарських підприємств в економічному вимірі. Івано-Франківськ : Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2019. 476 с.

23. Шпикуляк О., Шеленко Д., Баланюк І. Управління економічним потенціалом у реалізації «зеленого» курсу розвитку сільських територій регіону. *Наукові інновації та передові технології*. Серія «Економіка». 2023. Вип. 12(26). С. 445–456. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12\(26\)-445-456](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12(26)-445-456)
24. Шпикуляк О.Г., Алексеева О.В. Потенціал аграрного підприємництва у формуванні інституційного механізму зайнятості населення: монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2023. 200 с.
25. Шпикуляк О.Г., Пугачов М.І., Ксенофонтowa К.Ю. Розвиток підприємницької діяльності фермерських господарств на засадах Європейського Зеленого курсу за умов інституційного впливу воєнного стану. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. Вип. 2(11). С. 275–282. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.11-45>
26. Матковський П.С., Шеленко Д.І., Сас Л.С., Баланюк І.Ф. Інновацізація сільськогосподарських підприємств в умовах модернізації економіки. *European journal of economics and management*. 2019. Vol. 5. No. 2. P. 79–85. URL: <http://surl.li/rzqkq>
27. «Зелена» економіка: чому її фінансують світові компанії та як це працює в Україні. 2021. URL: <https://banker.ua/uk/projects/zelena-ekonomika-yak-ce-pracuye-v-ukraini/>

References:

1. Malik M. Y., Lupenko Yu. O., Shpykuliak O. H., ... Shelenko D. I. and others (2023) Entrepreneurial activity in the agrarian sphere of economy: monograph / under the editorship M. Y. Malika. Kyiv: NSC "IAE". DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10026710>
2. Lupenko Yu. O. et al. (2019) Prospective forms of organization of economic activity in the countryside: scientific report. Kyiv: NNC "IAE".
3. Lupenko Y. O., Shpykuliak O. H., Malik M. Y. etc. (2017) Development of small agricultural enterprises in the market institutional environment: indicators and efficiency. National Scientific Center "Institute of Agrarian Economy" / under the editorship O. H. Shpykuliaka. Kyiv: NNC "IAE".
4. Lopatynskiy Yu., Shpykuliak O., Shelenko D., Kyfiak V., Diuk A. (2022) Organizational and institutional practices of strengthening the role of peasant farms in the food supply for population in the current conditions. *Agrarian Economy*, is. 15, no. 3–4, pp. 3–13. DOI: <https://doi.org/10.31734/agrarecon2022.03-04.003>
5. Ali J., Singh S. Ali, J. and Singh, S. (2024) Does the size of the firm matter in determining the adoption of green economy practices in India? *International Journal of Social Economics*. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJSE-11-2023-0918>
6. Showka S. (2023) Exploring the Role of Technological Innovation in Business towards Green Economy. *Business Innovation & Responsibility*. Available at: <https://academiaworldnews.com/exploring-the-role-of-technological-innovation-in-business-towards-green-economy/>
7. Ocampo J. A. (2011) The Macroeconomics of the Green Economy. Transition to a green Economy: Benefits, Challenges and Risks from a Sustainable Development Perspective, UN785 DESA.
8. Stoiko N. (2016) Green economy – the paradigm of sustainable development of agro-ecosystems in ukraine zielona gospodarka – paradygmat stałego rozwoju agroekosystemów na Ukrainie. *International Journal of New Economics and Social Sciences*, no. 1 (3), pp. 90–99.
9. Szyja P. (2015) Zielona gospodarka w Polsce – stan obecny i perspektywy. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, no. 41, 1, pp. 432–447.
10. Patroniak J., Szymanski S. (2020) Zielona gospodarka Unii Europejskiej – aspekty prawne. *Zeszyty Naukowe Zbliżenia Cywilizacyjne*, no. XVI (3), pp. 72–82. DOI: <http://dx.doi.org/10.21784/ZC.2020.018>
11. Woźniak M., Nycz-Wróbel J. (2017) Zielona gospodarka szansą przezwyciężenia kryzysu ekologicznego w Polsce. *The green economy as an opportunity to overcome the ecological crisis in Poland*, no. 499. DOI: <https://doi.org/10.15611/pn.2017.499.32>
12. Norberg Y. (2019) Progress. Ten reasons to look forward to the future / trans. from English N. Melnyk. Kharkiv: Folio; Kyiv: BO "BF Center of Free Economy named after Kahi Bendukidze".
13. Tracking progress report. Available at: https://assets.nationbuilder.com/climatecollaborative/pages/2432/attachments/original/1702332907/2023_TRACKING_PROGRESS_REPORT_.pdf?1702332907
14. Drebot O. I., Dyshlyk V. R. (December 15, 2023) Challenges and opportunities of carbon farming. Green economy and low-carbon development: the agenda for Ukraine: materials of the 4th International Scientific and Practical Conference. Kyiv. Lviv-Torun: Liha-Pres, pp. 24–26. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-337-1-5>
15. Drebot O. I. (eds.) (2021) Institutional support of balanced use and protection of agricultural lands: monograph. Kyiv: Agrarian Science, 280 p. DOI: <https://doi.org/10.31073/978-966-540-571-9>
16. Yatsuk I. P., Moklyachuk L. I. (2018) Ecological indicators of green growth of agriculture: monograph. Kyiv: DIA.
17. Darmograi D. (2024) The influence of the European green course on the transformation of EU investment policy. *Economy and society*, no. 64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-48>
18. Deineko L. V. (2018) Development of industry to ensure the growth and renewal of the Ukrainian economy: a scientific and analytical report. DU "Instytut ekonomiky ta prohnozovan' NAN Ukrainy", Kyiv. Available at: https://www.researchgate.net/publication/348340139_Rozvitok_promislovosti_dla_zabezpechennja_zrostanna_ta_onovlennja_ukrainskoi_ekonomiky
19. Kytsyuk I., Naumenko N., Prysiazhniuk V. (2023) The European Green course: opportunities and consequences for Ukrainian business. *Economy and Society*, no. 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-87>
20. Khodakivska O., Martyniuk M., & Lupenko Yu. (2023) Prospective analysis of the implementation of the “green” economy in the agricultural sector of Ukraine for the next 10 years. *Scientific Horizons*, no. 26(10), pp. 163–179. DOI: <https://doi.org/10.48077/scihor10.2023.163>
21. Malik M. I., Mamchur V. A., Shpykuliak O. H. Instytutsionalne seredovysheche ta formuvannia sotsialnoi vidpovidalnosti ahrarnykh pidpriemstv. *Ekonomika APK*, no. 12, pp. 5–13.
22. Shelenko D. I. (2019) Orhanizatsiino-pravovi formy silskohospodarskykh pidpriemstv v ekonomichnomu vymiri. Prykarpatskyi nats. un-t im. V. Stefanyka.
23. Shpykuliak O., Shelenko D., Balaniuk I. (2023) Management of economic potential in the implementation of the "green" course of development of rural areas of the region. *Scientific innovations and advanced technologies. Series «Economics»*, is. 12(26), pp. 445–456. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12\(26\)-445-456](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12(26)-445-456)

24. Shpykulyak O. G., Alekseeva O. V. (2023) The potential of agrarian entrepreneurship in the formation of the institutional mechanism of population employment: a monograph. Kyiv: NNC "IAE".

25. Shpykuliak O., Pugachov M., Ksenofontova K. (2024) Development of entrepreneurial activities of farms on the basis of the European green course under the institutional influence of the conditions of wartime. *Digital Economy and Economic Security*, no. 2, (11), pp. 275–282. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.11-45>

26. Matkovskiy P. Ye., Shelenko D. I., Sas L. S., Balaniuk I. F. (2020) Innovatyzatsiia silskohospodarskykh pidpriemstv v umovakh modernizatsii ekonomiky. *European journal of economics and management*, vol. 5, no. 2. pp. 79–85. Available at: <http://surl.li/rzqko>

27. "Green" economy: why it is financed by global companies and how it works in Ukraine. (2021). Available at: <https://banker.ua/uk/projects/zelena-ekonomika-yak-ce-pracyuye-v-ukraini/>